

Budovatelé říše jsou mistrovské dílo slov

Rozhovor s režisérem Vojtěchem Štěpánkem

Původně jste vystudovaný herec – štváli vás snad jiní režiséři natolik, že jste se jím stal raději sám?

„To vůbec ne. Na základní škole jsem měl špatný prospěch a dost jsem natáčel, takže studovat herectví byl vlastně jediný způsob, jak jít v životě dál. Na konzervatoři jsem měl nepřetržitě nutkání psát hry a scénky pro své spolužáky, které jsem zároveň, nechci říct režíroval, ale tak nějak stavěl dohromady a pak jsem měl potřebu to celé někomu předkládat. Nakonec si pedagogové nižšího ročníku Petra Špalková a Ivan Řezáč všimli, jak tam pořád pobíhám a organizuji, a svěřili mi klauzury svého ročníku. Spolupracoval jsem s nimi na Čechovově Rackovi a nakonec mi nabídli, abych jim napsal a zrežíroval absolventské představení.“

Hodně jste točil?

„Nemám třeba pátou třídu, protože jsem natáčel seriál Bubu a Filip a pak ještě stonal. Což mi pak někteří učitelé dávali docela sežrat. Byl jsem takový ten třídní šašek... Už ve čtyřech letech jsem se naučil číst a ve školce, když byl odpolední klid a soudružka tetička šla na cigáro, tak jsem dětem četl pohádky. Pak jsem se naučil nazpaměť všechny desky s Hurvínkem, a v první a druhé třídě, když zbývalo posledních pět minut z hodiny, tak nastalo – Vojtíšku, pojď před tabuli a říkej z paměti nějaké věci... Chodil jsem na housličky a máma, která vystudovala hru na varhany, mi prozradila, že vedle těch housliček je ještě jedna třída, dramaťák...! Jednou tam přišli lidi z televize, že hledají malého kluka. Tak jsem se posléze dostal do područí agentury, která mě obchodovala vesele dál. Nakonec jsem hrál i půl roku v Ordinaci v růžové zahradě a tam jsem si řekl Dost. Zavolał jsem do všech agentur a řekl, ať už mi nikdy nevolají a teď je to deset let, kdy jsem naposledy točil.“

A už nechcete?

„Rouhal bych se, kdybych říkal, že nechci, je to obživa a postupně odpadlo i to morální dilema, jestli by herci takové věci měli dělat. Navíc vedle těch nekonečných Ordinací vznikají i zajímavé autorské seriály.“

Pamatujete si na svou první režii, na ten moment kdy jste přešel tzv. „na druhý břeh?“

„První profesionální režii se všemi náležitostmi bych neviděl ani tak ve Strašnicích, kde jsem byl mezi přáteli, ale když jsem šel dělat do Liberce na velkou scénu Šaldova divadla.“

Bál jste se?

„Mně to přišlo vzrušující. Přišel jsem někam, kde mi začali říkat pane režisére, na což jsem si dodneška nezvykl. A tehdy to bylo poprvé, kdy mi došlo, že veškerá ta zodpovědnost – i třeba za peníze na scénografii – že jde za mnou. A ona je hrozně důležitá. Když ji člověk nepocítuje, tak to je špatně.“

Tak nebál jste se, ale nepřišly pocity typu – jsem tady správně?

„To si říkám každý den. Kdekoliv, kdykoliv něco dělám, tak si říkám, jestli jsem to já, kdo to má dělat. Když u nás v divadle Komédie nedávno zkoušel jeden polský režisér, tak chtěl, abych hlavní roli hrál já. A je tedy dost zvláštní, když hercům, kterým máte z pozice ředitele zprostředkovávat práci, říkáte, že to budete hrát vy. Podobně to cítím, když dostanu nabídku na režii, protože vím, že je řada vystudovaných režisérů...“

Jak těžké či lehké je být ředitelem v dost mladém věku v divadle, které není jen generační?

„Když došlo na to, že potřebujeme šéfa našeho sdružení a ředitele divadla, tak jsem byl ten jediný, který chtěl vzít někoho zvenku. Ale protože tu vnitřní logistiku a kombinatoriku řídicích úkolů jsem už nějakou chvíli prováděl a zvládal, tak všem v divadle přišlo logické, že bych to měl dělat já. Asi i proto, že na lidi nekřičím a snažím se být diplomatický. A nikdo moc nebral ohled na to, co si myslím. Říkal jsem si – oni chtějí, abych tady rozhodoval, ale nedají mi žádnou možnost se rozhodnout... Vzal jsem to, protože jsem pochopil, že pro náš spolek to v danou chvíli bylo skutečně nejvhodnější řešení.“

V Ostravě zkoušíte poprvé – překvapila či zklamala vás něčím? Nestýská se vám po Praze?

„To ne, protože tam pořád jezdím, kolikrát se mi stane, že jedu do Ostravy jen na otočku. Čtyři hodiny jedu na zkoušku, čtyři hodiny zkouším a čtyři jedu zase zpátky. Na Ostravě mě fascinuje, jak je v centru liduprázdno a chápu, že je to bolest. Je smůla, že vám tu postavili ten obchodník, takže lidé už nejdu do obchodů a restaurací v centru, do toho „hezkého města“. Taky tady nejsou večerky, v Praze nenajdete blok domů, kde by nějaká nebyla. Jako byste je nepotřebovali, nebo co... Ale společenský život je tady výborný. Nějaký mladý chlapec ve Staré Aréně mi říkal, že by chtěl do Prahy, protože je tam víc lidí, klubů a divadel. A já jsem mu na to řekl – no jo, jenže ty tam přijedeš a najdeš si to, co máš v Ostravě. Protože to je tvoje krevní skupina. Najdeš si stejné kavárny, hodně podobné přátele, budeš vyhledávat stejnou kulturu. Takže jestli tam chceš jen kvůli tomu, tak to tam nejezdi, protože to už tady máš. Rád v Ostravě chodím po kavárnách, rád sedím ve „Stařeně“ nebo v Lese - tam mi přijde, že je svět v pořádku.“

Chodíte i do divadel? Která inscenace v Aréně vás zaujala?

„S nadějí, i bez ní jsem dokonce viděl třikrát, ovšem ani jednou v Ostravě - dvakrát u nás v Komedii a jednou v Divadle pod Palmovkou. Naděje a Slyšení, to jsou inscenace, které na mě doléhají nejvíc. A to je také důvod, proč jsme chtěli v Divadle Komédie uvést Smíření, ze kterého ale z finančních důvodů sešlo.“

Je něčím práce v Aréně jiná, než třeba v jiných divadlech?

„Je jiná tím komorním obsazením. Pracuju s úzkou skupinou lidí a je zajímavé sledovat, jak se znají, jak na sebe reagují, na jaké frekvence jsou sladění. A protože jsem sám herec a chápu, jak herci fungují, tak vidím ty postupy práce a velkou zkušenost. Pak je velkou

výhodou, že se věci dají říkat stručně a jasně a odpadá seznamování se s tím, o jaké divadlo nám vlastně jde. Zkouší se mi tady velice dobře.“

Budovatelé říše jsou vaše dramaturgická volba. Co vás zajímá při výběru textu – téma, příběh, jazyk, humor?

„Když kombinace zmíněného vytvoří svět, v němž za větami postav cítím velký příběh. Když si řeknu, že hra, kterou dělám, je dvěma posledními hodinami dvacetiletého příběhu. A rozkrývám, co je nakumulováno za všemi těmi větami. Vian se zdá symbolický, obrazný, je to hra se slovy, ale když se člověk pídí po tom, proč ty postavy říkají, co říkají, zjistí, že něco skrývají. A když se začnete ptát, co skrývají, tak se dostanete do hrozně zajímavé spleti vztahů, lží, intrik a léta neřešených či nepojmenovaných problémů. A na to se analogicky nabalují další neřešitelné problémy, a celé to už žije svým vlastním životem. V Budovatelích říše se to celé navíc děje na hranici apokalypsy světa. Na jevišti je nepřetržitě přítomen důkaz nesmrtnosti a současně postavy trpí fatální absencí Ducha. Jsou to lidé, kteří se potýkají jen s tím, co je teď a tady. Cokoliv bylo hezké, vytěsníme, protože když zapomeneme na hezké věci, tak nám nebude vadit, že dnes se nám žije zle. Jde o pouhou logickou analýzu současnosti, která tu současnost ani nepotřebuje. Hra končí střetem člověka s tím, co ho odjakživa přesahovalo, jen on si to nikdy nechtěl připustit. A tváří v tvář nesmrtnosti zhodnotí, že život mohl být zcela jiný...“

Kdo je divná postava Schmürze, který po celou hru nepromluví, všechny postavy ho jen bijí, a který je jak z jiného světa?

„Byl bych rád, kdyby si lidi tuhle otázku pokládali. Myslím si, že nemá lidský původ a nedokáže fyzicky působit, jen tam je. Můžeme si ho vykládat jako naše špatné svědomí, protože cokoliv uděláme, tak nás přežije a nemáme nad tím žádnou kontrolu. Tvář naší nesmrtnosti formují lidé, kteří si nás pamatují a činy, které nás zpětně reflektují. Tohle špatné svědomí vzbuzuje touhu ho umlátit, jenže ono nejde zabít, protože je to něco, co tady má být až všechno skončí, je to odraz našeho života.“

Není asi lehké hrát takovou roli...

„To teda jo. My jsme se Šimonem Krupou, který ho hraje, v úvodní fázi vymýšleli, co všechno Schmürz může dělat, a teď se vracíme k původní verzi, která je dost minimalistická. Nicméně závěr hry bude patřit jemu. Bude, stejně jako celá hra, vzbuzovat otázky, ale nebude dávat odpovědi.“

Vian je veřejnosti asi nejvíc znám jako autor Pěny dní – možná i díky nedávnému zfilmování tohoto románu. Jak moc podobní či nepodobní jsou Pěně dní Budovatelé říše?

„Je to Vianovo mistrovské dílo slov. Opět vytvořil svět, který až mrazivě zrcadlí ten náš. Vše zlé je v jádru tvořeno z pozitivních až ušlechtilých pohnutek. Když máme o někoho takový strach, že mu lžeme do očí, i když ho ta lež třeba zahubí. Pro ty, kteří mají Viana rádi, je to Vian, kterého ještě nikdo pořádně neviděl – neuvědomuji si totiž, že by tuhle hru u nás někdo

dělal. Budovatelé říše jsou jednou z posledních věcí, kterou Vian před svou smrtí napsal. A vzhledem k tomu, že umřel mlád, můžeme se tedy domnívat, že jde o jeho vrcholné dílo.“

Ptala se Alice Taussiková